

«Проблеми сучасної педагогічної освіти»
Ялта, 2010, ч. 2

УДК 37.014.5 : 81'246.2(73)

*Товчигречка Леся Вікторівна, аспірант
Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка, м. Суми*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДВОМОВНОЇ ОСВІТИ В США

Постановка проблеми. Дедалі більше науковців, політиків, урядовців схиляються до думки, що оптимальним шляхом суспільного розвитку країни є формування нації, яка охоплює не лише етнічне населення, а й представників інших національних, етнічних та культурних груп.

У багатьох країнах Заходу своєрідною відповіддю на виклик нового етнічного різноманіття тамтешніх суспільств стала низка політичних та культурологічних концепцій, умовно об'єднаних під назвою мультикультуралізму.

Ключового значення у цьому процесі набувають навчання мов та мова навчання. Тут теоретики освіти практично одноставно віддають перевагу білінгвальній (двомовній) освіті, наслідком якої є успішне опанування як рідною, так і іноземною мовами. В цьому контексті особливої уваги заслуговує теоретичний та практичний досвід двомовної освіти у США. Тож доцільним видається розглянути процес формування системи двомовної освіти у США у історичному розвитку.

Аналіз актуальних досліджень. Питання двомовної освіти як складової мультикультуралізму вивчають такі американські дослідники: Л. Бак (L. Buck), Г. Сервантес (G. Servantes), У. Беннет (W. Bennet), Дж. Кроуфорд (J. Crawford), Ч. Глен (Ch. Glenn), Р. Румбаут (R. Roubaut), Р. Ворншоп (R. Warnshop) та інші.

Дослідження історичного розвитку двомовної освіти в американській педагогіці здійснено такими вченими як О. Карлос (O. Carlos), Дж. Мора (J. Mora), Дж. Камінгс (J. Cummins), С. Монрул (S. Montrul), Л. Себорін (L. Sabourin), А. Стоув (A. Stowe), Н. Шмітт (N. Schmitt), Л. Ганн (L. Gunn) та іншими.

Метою нашої статті є окреслити основні етапи становлення та розвитку системи двомовної освіти США.

Виклад основного матеріалу. На відміну від ситуації, що склалася у інших країнах, відсутність послідовної мовної ідеології в Сполучених Штатах збільшила роль політики у вирішенні питань мовної освіти. Це, у свою чергу, спричинило широке обговорення педагогічної проблеми створення освітніх стратегій для мовних меншин, найбільші групи яких представляли вихідці з Азії та Латинської Америки. Ми розглянемо періоди становлення та розвитку білінгвальної освіти у США за Дж. Бейкером: ліберальний, період пристосувань, період обмежень та дисмісивний (дозвільний) період [1, 5–74].

Ліберальний період: 1700-ті – 1880-ті роки. Історичні документи свідчать, що з 1700-х до 1880-х років, у новосформованому американському суспільстві склалося толерантне ставлення до багатомовності [2, с.16]. Оскільки різні етнічні групи розселилися по американській території нерівномірно, склалася атмосфера географічної та психологічної відкритості до культур та мов сусідів [7, с.23]. Сильне відчуття етнічної ідентичності змусило нові іммігрантські громади стійко триматися рідної мови та використовувати її у релігійних відправах, газетах общини, приватних та громадських школах.

Завдяки активній діяльності іммігрантських громад чимало штатів прийняли ряд законів, що встановлювали двомовну освіту в середніх школах. Протягом другої половини XIX-го сторіччя двомовне навчання було запроваджено в тій чи іншій формі в багатьох громадських і приватних школах: німецька мова в Пенсільванії, Меріленді, Огайо, Індіані, Іллінойсі, Міссурі, Небрасці, Колорадо і Орегоні; шведська, норвезька, і данська мова у Вісконсіні, Іллінойсі, Міннесоті, Айові, Північній та Південній Дакоті, Небрасці і Вашингтоні; голландська в Мічигані; польська та італійський у Вісконсіні; французька – в Луїзіані; іспанська на південному Заході. Наприкінці XIX-го сторіччя на південному Заході поширилась тенденція використання у навчальному процесі англійської та іспанської мов як мов викладання, та як окремих навчальних предметів [4, с.132].

Хоча описуваний період можна охарактеризувати як ліберальний, важливо мати на увазі, що освіта XIX-го сторіччя не була направлена на активне пропагування двомовності. Швидше переважала тенденція лінгвістичної асиміляції без примусу.

Період обмежень: 1880-ті – 1960-ті роки. Названі роки були переломними в історичному розвитку лінгвістичного та імміграційного рестрикціонізму. У 1880-х, з'явилися репресивні тенденції щодо двомовності та мультимовності але причини їх були різними. Репресії щодо індіанських мов були частиною кампанії культурного геноциду, з метою "цивілізувати" індіанські мови та контролювати їх. Місіонерські лідери безрезультатно вимагали від Федеральної влади можливості навчати індіанських учнів їх рідною мовою у спеціально створених школах [3, с. 34].

Анти-німецькі віяння, що процвітали протягом цього періоду значною мірою були спровоковані анти-католицькою агітацією. До того ж, у цей час збільшився приплив іммігрантів з Європи. Це спричинило побоювання щодо імпорту іноземних ідеологій в Сполучені Штати, що призвело до вимоги для всіх іммігрантів асимілюватися за єдиним культурним і лінгвістичним шаблоном. Акт Натуралізації зазначав: щоб стати американським громадянином, іммігрант обов'язково повинен був володіти англійською мовою [5, с.89].

Хоча в період обмежень робився наголос на англословному навчанні в державних школах, дебати про роль навчання не англійською рідною мовою продовжувалися. Багато великих міських шкіл створили класи американізації, щоб готувати іммігрантів для інтеграції в пануючому суспільстві. Ці класи часто мали етноцентричну позицію і представляли американську культуру та мову більш відповідними, ніж етнічні культури та мови іммігрантів [5, с.74].

Добре характеризує особливості цього періоду вислів Кроуфорда "Колонізація, що поводитьсь з допомогою військових армій набагато дорожча та менш ефективна ніж та, що проходить за участі «мирної» армії, чіми форпостами та гарнізонами є громадські школи " [2, с.50].

Період пристосувань: 1960-ті–11980-ті роки. Друга Світова Війна послужила першим викликом щодо невідповідності ситеми навчання іноземним мовам у США. Оскільки мова, математика, і точні науки були дуже важливими для розвитку війська та дипломатичних служб, ці напрямки стали високо пріоритетними протягом періоду холодної війни. Названі зрушення призвели до створення Національного Акту Захисту Освіти в 1958. Однією з первинних цілей акту – було підняти рівень викладання іноземної мови в Сполучених Штатах.

Відродження двомовної освіти також завдячує Кубинській Революції 1959 р. Щоб навчити своїх дітей англійській мові, не на шкоду іспанській, громада кубинських іммігрантів у 1963 засновує надзвичайно успішну двомовну навчальну програму в початковій школі Корал Вей у Флоріді.

Успіх Корал Вей з двомовною освітою стимулював появу інших двомовних програм у Флоріді та інших частинах країни [6, с.213]. Більшість з них були іспано-англійськими програмами, але навчання іншим мовам також почало набирати силу.

У серпні 1967 було прийнято Акт рівних освітніх можливостей. У цьому акті Конгрес задекларував наступні положення:

- Жоден штат не повинен заперечувати рівні освітні можливості особистості через її расу, колір шкіри або походження.
- Освітні установи зобов'язані прийняти відповідні заходи, щодо подолання мовного бар'єру, що перешкоджають рівній участі всіх студентів в навчальних програмах [6, с.243].

Щоб сприяти розвитку та контролювати освіту учнів, які вивчають англійську мову на основі рідної, федеральний уряд прийняв Акт Двомовного Навчання у 1968. Цей документ мав допомогти студентам національних меншин, особливо іспаномовним. В результаті Акту та активності громад на південному Заході багато початкових і середніх шкіл ввели двомовні програми.

Дисмісивний (дозвільний) період: з 1980 – досьогодні.

З початку 80-х багато середніх та вищих навчальних закладів у США запровадили двомовні, здебільшого англо-іспанські, програми. Ці програми направлені на задоволення академічних, лінгвістичних, соціокультурних, та емоційних потреб студентів культурно і лінгвістично різного походження.

Двомовні програми значно відрізняються за кількістю та якістю другої (не англійської) мови використовуваної викладачами у аудиторії. Крім того, програми відрізняються підходами до включення одномовних (англомовних) студентів у двомовні програми. Загалом, усі існуючі двомовні програми можуть бути класифіковані за наступними видами:

1. Структуровані програми «занурення»: Використання рідної мови повністю виключається, але зі студентами працюють за спеціально створеними програмами («Англійська як друга мова»), відповідно до рівня володіння англійською кожним студентом.

2. Програми часткового «занурення»: Ці програми забезпечують навчання за тим же принципом «Англійська як друга мова», але невелика кількість часу (наприклад, 1 година кожен день), відводиться для навчання рідною мовою, але основна мета – щонайшвидше перейти на англійську мову.

3. Перехідні двомовні програми: Ці програми забезпечують значну частину навчання рідною мовою, так же, як і англійською. Проте, як тільки студент досягає певного рівня володіння англійською, він або вона переходить на одномовну програму з навчанням лише англійською. Деякі з цих програм розраховані на 2 роки навчання, інші – на 4.

4. Програма підтримки та розвитку двомовних умінь: Навчання проводиться рідною мовою, так же, як і англійською. Проте, на відміну від перехідних двомовних програм, програми підтримки та розвитку двомовних умінь передбачають використання рідної мови навіть після того, як студенти досягають достатнього рівня володіння англійською.

5. Двосторонні програми «занурення»: Носії обох мов навчаються разом в одній аудиторії. Основна мета – вивчити мову один одного. Викладач подає навчальний матеріал обома мовами. У двосторонній програмі студенти мовних мешин стають двомовними та білатеральними так же, як і студенти, чия мова є рідною в даній країні. Наприклад, англословенські студенти вивчають іспанську в той же час як іспаномовні – англійську, в одній аудиторії [6, с.87].

На даному етапі ведуться дослідження щодо збільшення ефективності двомовних програм, зокрема в університетах США.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, можна стверджувати, що проблема білінгвальної чи двомовної освіти в США має глибоке історичне коріння. У процесі розвитку та становлення американської нації існували діаметрально протилежні погляди на питання мовної освіти: від повного заперечення будь-якої мови навчання крім домінуючої англійської, до запровадження програм повного «занурення», коли викладання велося виключно другою (найчастіше іспанською) мовою. Сьогодні у США запроваджено велику кількість двомовних програм на всіх рівнях освіти: від початкової школи до університетів. Ці програми різняться за терміном навчання, направленістю (вивчення англійської як іноземної чи рідної мови) та рівнем оволодіння двомовними вміннями. Проте, їх об'єднує позиція держави: кожен випускник середньої школи повинен володіти двома мовами, однією з яких має бути англійська. Така мовна політика слугує двома цілям: всі громадяни США мають змогу говорити спільною мовою, та сприяє розвитку міжнародних комерційних та фінансових зв'язків країни.

Дана публікація не вичерпує всіх аспектів проблеми двомовної освіти у США та не обмежує можливість подальших розвідок щодо досліджуваного питання.

Резюме. Публікація присвячена процесу становлення та розвитку системи двомовної освіти в США. Простежено шлях розвитку двомовної освіти в контексті історичного становлення нації. Зроблено спробу означити етапи розвитку двомовної освіти та виокремити провідні риси кожного з розглянутих періодів. Наведено різні точки зору на проблему двомовності в США.

Висвітлено сучасний стан досліджуваного питання. Ключові слова: двомовність, система освіти, білінгвальна освіта, друга мова, мова викладання.

Резюме. Публікація посвячена процесу становлення і розвитку системи двуязычного образования в США. Рассматривается путь развития двуязычного образования в контексте исторического становления нации. Сделана попытка обозначить этапы развития двуязычного образования и выделить ведущие черты каждого из рассмотренных периодов. Приведены разные точки зрения на проблему двуязычия в США. Освещено современное состояние рассматриваемого вопроса. Ключевые слова: двуязычие, система образования, билингвальное образование, второй язык, язык преподавания.

Summary. The publication is dedicated to the formation and development process of bilingual system of education in the USA. The way of bilingual education development in the process of historic nation settling is considered. An attempt to identify the stages of bilingual education development and single out leading traits of each period under consideration is made. Different points of view on the problem of bilingualism are distinguished. The present day state of the question under consideration is enlightened. Keywords: bilingualism, system of education, bilingual education, second language, language of instruction.

Література

1. Baker J. The educational effectiveness of bilingual education [Text] / J.Baker // Research in the Teaching of English. – 1999. – #3. – P. 1–74.
2. Crawford J. Best evidence: Research foundations of the Bilingual Education Act [Text] / J.Crawford. – Washington, DC: National Clearinghouse for Bilingual Education, 1997. – 243 p.
3. Fishman J. A. Reversing language shift [Text] / J. A. Fishman. – Clevedon: Multilingual Matters, 1991. – 142 p.
4. Leibowitz A. H. Educational policy and political acceptance: The imposition of English as the language of instruction in American schools [Text] / A. H. Leibowitz. – Washington, DC: Center for Applied Linguistics, 2000. – 276 p.
5. Higham J. (1988). Strangers in the land: Patterns of American nativism, 1860-1925 [Text] / J.Higham. – New Brunswick: Rutgers University Press, 2003. – 198 p.
6. Ovando C. J. Bilingual and ESL classrooms: Teaching in multicultural contexts [Text] / C.J. Ovando, V.P. Collier, M.C. Combs. – Boston: McGrawHill, 2003. – 304 p.
7. Turner F. J. The significance of the frontier in American history [Text] / F.J. Turner // In C. A. Milner. Major problems in the history of the American West. – II Ed., Lexington, MA: D. C. Heath, 1999. – P. 2–34.